

Civil Szemle, IX. évfolyam 3. szám

Recenzió

A Civil Szemle Alapítvány kiadásában 2012 augusztusában megjelent „CIVIL SZEMLE IX. évfolyam 3. szám” egy rendhagyó kiadás, hiszen a közép-kelet európai régióra, azon belül is a visegrádi országokra¹ fókuszál. A tárgyalt térség mindegyik nemzete képviselteti magát egy-egy tanulmánnyal, valamint szerepel egy írás a kisebbségi magyar társadalom romániai és szlovákiai helyzetéről. Az ország tanulmányok két nyelven, angolul és magyarul is olvashatók, ezáltal szélesebb kör számára válnak elérhetővé. E speciális kiadvány célja, hogy több mint húsz évvel a rendszerváltások után helyzetjelentést adjon az adott országok nonprofit szektorának helyzetéről, különböző aspektusokból megközelítve.

A nyitó tanulmány a cseh nonprofit szektor aktuális fejleményeit és kihívásait veszi górcső alá az 1990 és 2010 között eltelt húsz évre visszatekintve. A történelmi háttér tisztázása után a szektor speciális jellegzetességeit, tényeket és adatokat közöl kvantitatív adatok segítségével. A szerzők, *Miroslav Pospisil*, *Zuzana Prouzová*, *Simona Skarabelová*, *Katerina Almani Tumová* szemléltetik a szektorra sajnálatosan jellemző megosztottságot. Ennek egyik megnyilvánulása a „rég” és az „új” szervezetek közt meglévő mélyen gyökerező ellentét. A „rég” civil szervezetek a kommunista éra szervezeteinek transzformációi, míg az „újak”, az 1989 után alapítottak. A megosztottság kiváltó oka, hogy a „régiek” még mindig kedvezményezett elbánásban részesülnek a kormányzat részéről a közpénzekhez való hozzáférés tekintetében.

Nagy várakozással és bizakodással tekintenek az új Polgári Törvénykönyv elfogadása elé, amely 2014 januárjában lép érvénybe és a magánjog teljesen új átfogó szabályozását adja, radikálisan szakít a kommunista érával, emancipálja az egyént és az állampolgárt. Szerintem a váltás nem lesz zökkenőmentes, sőt a kommunistákkal való szakítás sem tűnik reálisnak, hiszen a Cseh- és Morvaországi Kommunista Párt (KSCM) – annak ellenére, hogy már többször is próbálták betiltani – jövőre meghatározó szerepet tölthet be a kormányzásban. Ezen véleményemet arra alapozom, hogy a KSCM képviselői koalícióra léptek a szociáldemokratákkal és több helyen átvették a regionális önkormányzatok vezetését.

---

¹ A Visegrádi Együttműködés (vagyis Visegrádi országok, visegrádi négyek vagy V4-ek) Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia regionális szervezete. Az együttműködés célja ezen közép-európai országok gazdasági, diplomáciai és politikai érdekeinek közös képviselete, esetleges lépéseinek összehangolása.

A második tanulmányban *Jadwiga Przewlocka, Jan Herbst és Marta Gumkowska* a lengyel harmadik szektor áttekintésére vállalkozott. Munkájuk elején kiemelik, hogy Lengyelországban a „nonprofit szervezet” kifejezést használják, ami alatt a nem a közszférához tartozó nonprofit szervezetek széles körét értik. A civil tevékenységekkel kapcsolatban leginkább használatos kifejezés a „nem-kormányzati szervezet”, aminek valamivel szűkebb a jelentésköre.

A lengyel civil tevékenységekről szóló tanulmány elsősorban az „új szervezetekre”(a cseh szektorhoz hasonlóan itt is a politikai átalakulás után született szervezeteket nevezik így) fókuszál, ezért a lengyel nem-kormányzati szektort elemző írásban főként az alapítványokról és egyesületekről szólnak.

A lengyel harmadik szektor egyik legsúlyosabb problémájának azt tartják a szerzők, hogy – annak ellenére, hogy az adózók személyi jövedelemadójuk 1 százalékának odaítélésével támogathatják a helyi szervezeteket – a civil tevékenységek iránti társadalmi érdeklődés növelése mostanáig nem teljesült. Úgy gondolom, ehhez nagyban hozzájárult az is, hogy az 1989-es rendszerváltás ellenére az állam továbbra is megőrizte monopol helyzetét a jóléti szolgáltatások, az egészségügy, valamint az oktatás területén.

A harmadik tanulmányban *Boris Strecansky*, a szlovákiai harmadik szektor helyzetét elemzi. Szlovákiában a leggyakoribb szervezettípus a civil egyesület, ami leginkább a viszonylag egyszerű regisztrációs eljárásnak köszönhető, egy egyesület megalapításához mindössze három természetes személyre van szükség.

A szerző kiemeli, hogy a 2012. márciusi választásokon hatalomra kerülő Fico-kormány elkötelezte magát a civil társadalommal való kapcsolatok fejlesztése mellett. A harmadik szektorból érkező igényekre reagálva a kormány visszaállította a Radicova-kabinet által feloszlott Nem-kormányzati Szervezetek Kormányzati Tanácsát, ezzel „bizottságról” „tanácsi” szintre emelkedett a kormányzattal való interakciók szintere.

Strecansky rávilágít a 2 százalékos adófelajánlás legellentmondásosabb részére, nevezetesen, annak a vállalati adófizetőkre való kiterjesztését. A legnagyobb vállalatok saját alapítványokat hoztak létre és az adójuk 2 százalékát ezekhez a szervezetekhez irányították, amely így kettős identitású kedvezményezetttekhez került. A kormányzat, felismerve a rendszer fenntartásával kapcsolatos ellenérdekeltségét, a vállalati adófelajánlás mértékét 2013-tól 0,5 százalékra korlátozta.

Szívesen olvastam volna a szlovákiai magyar szervezetekről is néhány sort, hiszen számtalan olyan feladatot látnak el, amelyet az államnak kellene biztosítania saját állampolgárai részére egyéni és közösségi fejlődésük érdekében. A magyar kisebbségi közösségekben az oktatás, a kultúra, a nyelvhasználat területén a civil szakmai szervezetek próbálnak helyt állni, ami időnként meghaladja erejüket és képességeiket.

A Kákai László és Sebestyén István által szerkesztett „*A nonprofit szektor súlya és a gazdasági válság hatása Magyarországon*” című fejezet a rendszerváltás utáni folyamatosan alakuló és bővülő magyarországi nonprofit szektor sajátos helyzetének bemutatására vállalkozik. A szerzők a bevezetésben kifejtik, hogy nem az elmúlt két évtized „nonprofit történetét” kívánják leírni, hanem inkább a szektornak a gazdaságban betöltött egyre növekvő szerepéről és a társadalmi életben jelentkező súlyáról szeretnének tájékoztatást adni. Ezt, a bevezetést követően kilenc kisebb fejezetbe szedve teszik meg, logikus sorrendben, a könnyebb megértés érdekében fogalomtisztázással kezdve.

A szektor nemzetgazdaságon belüli súlyát vizsgálva megállapítják – grafikonon szemléltetik is –, hogy a mért időszak utolsó öt éve ugyan kedvező képet mutat, azonban a gazdasági válság elhúzódó hatásai miatt úgy vélik, könnyelműség lenne jóslatokba bocsátkozni, amivel magam is egyetértek.

Az írók szerint a kvázi nonprofit szervezetek alapvetően határozzák meg a teljes nonprofit szektor gazdasági teljesítményét, nemzetgazdaságon belüli súlyát. Szerepének megerősödését ábrák segítségével is alátámasztják. Szembetűnő, hogy ezek a szervezetek fokozatosan egyre több központi és helyi költségvetési pénzekhez jutnak hozzá, sőt az is markánsan kirajzolódik, hogy a kilencvenes évektől kezdődően a foglalkoztatottak számának növekedése szinte kizárólag a kvázi nonprofit alszektornak köszönhető.

A tanulmány végén összegzik a magyarországi nonprofit szektor helyzetét, megállapítva, hogy az elmúlt mintegy két évtizedben súlya mind abszolút értelemben, mind a nemzetgazdaságon belül növekedett. Ez valóban így van, ugyanakkor szerintem még mindig kérdéses, hogy a nonprofit szervezetek képesek-e az egyre inkább növekvő igények kielégítésére, hiszen gazdasági erejüket, érdekérvényesítő képességüket minden kétséget kizáróan még nem tudták igazolni.

A szerzők többször is támaszkodtak a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatgyűjtéseire, ezért meglehetősen sok adathalmazzal, évszámokkal, különböző kimutatásokkal, pénzügyi adatokkal, statisztikával találkozhatunk, ami néhol az olvasó számára száraznak, kevésbé olvasmányosnak tűnhet.

Móra Veronika „Az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról” szóló 2011. évi CLXXV. sz. törvény megszületésének előzményeit, okait és főbb elemeit mutatja be írásában. A „civil törvény” életbe lépését hosszú előkészítő fázis előzte meg. Megalkotását a kormány azzal magyarázta, hogy kódexszerű, összefoglaló törvényben egyesítse a civil szervezetekre vonatkozó jogi szabályozásokat.

A tanulmány a téma szakértői számára jól összefoglalja a 2012 elején életbe lépett új törvény létjogosultságát, ugyanakkor úgy vélem, a jogi szakkifejezések kissé megnehezítik az értelmezést a jogban kevésbé járatos olvasó számára.

A kötet záró tanulmányában *Székely Tünde* vizsgálatának tárgyát a romániai és a szlovákiai kisebbségi magyar civil társadalom képezi. A tanulmány elején a szerző a kisebbségi civil társadalmi lét nehézségeit és hátrányait szemlélteti a többségi társadalmakkal szemben, s ezt a véleményét különböző idézetekkel támasztja alá.

Rávilágít arra is, hogy bár a jogi értelemben vett erdélyi magyar civil szervezetek száma relatíve nagy, ebből mégsem következtethetünk a civil kezdeményezések bőségére. Egyszerűen arról van szó, hogy a többségi társadalmak államilag létrehozott intézményeinek azon részét, melyet a kisebbségi elit szükségesnek tart, nonprofit keretek között hozza létre. Ezáltal a kisebbségi nonprofit intézmények jelentős része nem egyéb, mint valamilyen nemzetállami intézmény analóg intézménye.

A szlovákiai magyar civil szféra elemzésekor a fejezet írója leginkább a témára vonatkozó kutatások adatainak segítségével mutatja be a nonprofit szervezeteket. Éppen ezért számomra kissé száraz, nehezen emészthető ez a rész. Átfogóbb és aktuálisabb képet kaphattunk volna a szektor helyzetéről, ha frissebb statisztikával szemlélteti a szerző a kurrens szituációt, de elmondása szerint ebben a témában 2003 óta nem valósult meg újabb kutatás. Talán ennek tudható be az is, hogy viszonylag kevés a saját kutatáson alapuló következtetés, a fejezet terjedelméhez képest sok a hivatkozás és idézet.

A tanulmányokat a szerzők által felhasznált irodalomjegyzék követi, majd a szakszerűséget igazoló alapos lábjegyzetek. A táblázatok és ábrák érthetőek, szemléletesek.

A könyv végén a publikálók részletes bemutatása következik magyar és angol nyelven.

Ajánlanám a tanulmányt mindazoknak, akik felsőoktatási intézményben ismerkednek a témával, továbbá a nonprofit szektor és a civil szervezetek helyzetével foglalkozó szakembereknek. A szerzők szemléletesen, aktuális helyzetképet adva vezetik be az olvasót a

nonprofit szektor rendkívül összetett világába, ugyanakkor logikusan szerkesztett, közérthető, így a laikusok számára is hasznos olvasmány.

Összességében a Civil Szemle IX. évfolyam 3. szám érdekes, tartalmas olvasmány. A legfőbb erénye, hogy összefoglalja és reális helyzetképet ad arról, hogy a közép-kelet-európai régió nonprofit szektora a rendszerváltást követően milyen szerepet tölt be a gazdaságban, valamint az eltérő típusú és jellegű nonprofit szervezeteknek az adott ország társadalmi életben megjelenő súlyáról.

Sipos Tamás

PhD. hallgató, Pécsi Tudományegyetem BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola

„A kormányzás területi, történeti és társadalmi dimenziói” Politikatudományi Doktori Program